
Predgovor

Godine 1976, dok sam istraživao u Njujorškoj javnoj biblioteci, naišao sam na neobičan tekst s naslovom *Povratak golubice*, gde se tvrdilo da je postojao čovek koji nije rođen na ovoj planeti, a koji je ostavljen kao odojče u hrvatskim planinama 1856. godine. Ovaj *avatar*, kog su podigli njegovi "zemaljski roditelji", došao je s jedinom namerom da započne Novo doba. Podarivši ljudima pravo obilje izuma, stvorio je, u suštini, tehnološku osnovu savremenog razdoblja.¹

Zvao se Nikola Tesla, a među njegovim izumima nalaze se indukcioni motor, sistem prenosa električne energije, fluorescentno i neonsko osvetljenje, bežična komunikacija, daljinsko upravljanje i robotika.

Tesla – ko je on? – upitao sam se. Pošto je moj otac popravljao televizore početkom pedesetih, a ja sam deo detinjstva proveo sa njim u kućnim posetama, pomagao mu da postavlja antene, testira i kupuje radijske cevi, igrao se osciloskopima i posmatrao ga kako sklapa televizore, bio sam zaprepašćen što nikada nisam čuo za tog čoveka.

Živo se sećam jednog događaja iz vremena kada sam bio u osnovnoj školi na Long Ajlendu, koji će me pripremiti za moja buduća interesovanja. Bila je subota, verovatno 1959. godine, a ja sam radio na svom izviđačkom zadatku, kada sam naišao na plan za radio aparat s kristalima. Otac i ja doneli smo staklenu teglu i par slušalica, kristalni detektor za promenu okolnih radio talasa naizmenične struje u audio pulseve jednosmerne struje, malo tanke bakrene žice da je obmotamo oko tegle, metalnu cevčicu koja je pričvršćena preko tog navoja da posluži kao "skala", malo postolje da učvrsti čitavu napravu i tridesetak metara obične, gumom obložene žice za antenu, koju smo proturili kroz prozor na drugom spratu. Nije bilo prekidača; *sva energija poticala je od radio signala koji su emitovani iz obližnjih radio stanica*. Ipak, pošto smo sve to povezali, prijem je bio slab, a ja sam se obeshrabrio.

Otac je krupnim koracima šetao po sobi, razmišljajući u čemu je problem i mrmrljajući: "Nešto nije u redu." Posle nekoliko trenutaka dubokog razmišljanja, načinio je pokret koji je govorio: "Znam!" Otišao je do radijatora i razvukao još jednu žicu, koju je privezao za teglu, čime je napravio uzemljenje. Odjednom, sve stanice počele su da se čuju jasno i glasno, a ja sam svaku obeležio na tegli duž kalemata. Bilo mi je jasno da se električna struja prenosi iz tih stanica bežičnim putem i da je zemlja na neki način nerazdvojno povezana sa tim sistemom.

I tako ja, skoro dvadeset godina kasnije, a dve godine pošto sam magistrirao, načitan i prilično upućen u elektroniku, nikada nisam čuo za glavnog pronalazača upravo onog aparata sa kojim sam provodio sate i sate kao dete. Teško mi je da opišem koliko sam se zaprepastio. Štaviše, kada sam oca upitao o Tesli, on jedva da je znao ko je to.

Pošto imam poverenja samo u originalne izvore, krenuo sam da istražujem Teslin život, počevši dvema postojećim biografijama, klasikom Džona O'Nila, *Prodigal Genius* (Nenadmašni genije), i delom Inez Hant i Vanete Drejper, *Lightning in His Hand* (S munjom u ruci). Ubrzo posle toga, ušao sam u trag brojnim priručnicima s kraja veka, kao i obimnom delu *Nikola Tesla: predavanja, patenti, članci*, koje je objavio Teslin muzej u Beogradu u Jugoslaviji. Na taj način mogao sam da se uverim, prateći njegove patente, da je Tesla zaista postojao i da je njegov rad temelj svih tih tvorevina.

Zbunjivalo me je to što je njegovo ime toliko nepoznato, te sam 1980, tri godine pošto sam o njemu napisao prvi članak, počeo da pišem doktorsku disertaciju o njegovom životu. Osnovni cilj bio mi je da se bavim pitanjem zbog čega je Teslino ime palo u zaborav.

Dok sam pisao tezu, nastalo je nekoliko značajnih dela o Tesli. Među njima su enciklopedijski sveobuhvatna *Bibliografija Nikole Tesle*, Lilanda Andersona i Džona Raclafa; Teslina autobiografija iz 1919, čije je novo izdanje objavila kuća braće Hart; biografija Margaret Čejni, *Tesla: Man Out of Time (Tesla: Čovek izvan vremena)*; dva kratka prikaza Teslinih spisa autora Džona Racklafa; *Beleške iz Kolorado Springsa*, koje je objavio Teslin muzej; i najnovije izdanje Lilanda Andersona, u kom je dato Teslino lično svedočenje advokatima o istoriji bežične komunikacije.

Čak ni s tom novom građom, međutim, nije nastala nijedna sveobuhvatna, detaljna monografija. Zapravo, posle proučavanja svih tih tekstova, *ostao je veliki broj protivrečnosti i očiglednih misterija*. Među njima su bile ne samo nepoznate godine rane mladosti, profesura na koledžu, kao i odnos sa ključnim ličnostima, poput Tomasa Edisona, Guljelma Markonija, Džordža Vestinghauza i Dž. P. Morgana, već i pitanje vrednosti njegovih dostignuća i njegovo tačno mesto u razvoju tih pronalazaka.

Cilj ove knjige je pokušaj da se otkriju te tajne. Pošto postoje praznine u dokumentima, predstavljena je jasna hronologija Teslinog života. Razmatraju se, takođe, pitanja poput onoga zašto je njegovo ime palo u zaborav, nakon što je na početku veka bilo tema s naslovnih strana u čitavom svetu, zašto nikada nije dobio Nobelovu nagradu, i pored toga što je bio nominovan, šta je radio u vreme svet-skih ratova i da li je njegov plan za transformaciju električne struje u bežičnu bio izvodljiv.

Pisan iz psihološko-istorijske perspektive, ovaj rad raspravlja ne samo o onim činionicima koji pokazuju Teslin genije, već i o onim sitnicama koje su ga osujetile. U tom smislu, on skicira Teslin odnos sa mnogim čuvenim saradnicima, poput Džona Džejkoba Astora, T. K. Martina, Dž. P. Morgana Starijeg i Mlađeg, Džona Hejza Hamonda Starijeg i Mlađeg, Mihajla Pupina, Stanforda Vajta, Džordža Silvestera Vireka, Titusa de Bobule i Dž. Edgara Huvera. Mnoge od tih ličnosti jedva da se pominju, ili se o njima uopšte ne govori u drugim monografijama.

Budući da je Teslin život toliko kontroverzan i složen, bavim se i pitanjima poput toga da li je Tesla primao signale iz svemira, zašto su mu naposljetku propali pokušaji da u saradnji sa Dž. P. Morganom izgradi višefunkcionalni globalni bežični sistem za prenos energije i informacija, kakav je zaista bio njegov odnos sa Robertom i Ketrin Džonson, kao i šta se zapravo dogodilo sa njegovim tajnim oružjem i spisima. Pošto sam tekst uglavnom zasnovao na izvornim dokumentima, a ne na postojećim biografijama, ova knjiga nudi suštinski novo viđenje Teslinog života. Najnovija biografija, *Tesla*, autora Teda Vajza, koja je, kao što je svima poznato, romansirana verzija pronalazačevog života, ovde se ne pominje, pošto nam je cilj da izdvojimo mit i otkrijemo ko je Tesla uistinu bio. Ipak, jedna od Vajzovih najznačajnijih priča, o tome da je Tesla izazvao neobičnu eksploziju koja je razorila Tunguziju u Sibiru juna 1908. godine, pominje se u novom dodatku uz ovo, drugo izdanje.

Posetio sam sve veće arhive koje sadrže podatke o Tesli, poput institucije Smitsonijan u Vašingtonu, Univerziteta Kolumbija u Njujorku i Teslinog muzeja u Beogradu u Jugoslaviji. Pored toga, pošto sam se pozvao na Zakon o slobodi informacija i stekao pristup skrivenim mrežama Teslinih istraživača, *omogućeno mi je da prikupim stotine dokumenata kojima se nije bavila nijedna Teslina biografija*. S obzirom na to da se bavim grafologijom, koristio sam i to znanje da analiziram veći broj značajnih ličnosti vezanih za Teslu. Tim putem, na svoje ogromno iznenađenje, uspeo sam da otkrijem do sada nepoznati emotivni slom koji je pronalazač doživeo 1906. godine, u vreme neuspeha njegovog velikog poduhvata sa bežičnim prenosom.

Pošto je Tesla poživio osamdeset šest godina, priča se proteže gotovo čitav vek. Uzdignut do polubožanstva među nekim članovima zajednice Novog doba,

Tesla je istovremeno i unižen do statusa nepostojeće ličnosti u uticajnim korporacijskim i akademskim krugovima. Često proglašavan čarobnjakom iz nekog drugog sveta, koji je privlačio munje s neba, Tesla je i sam doprineo tom tretmanu, poredeći sebe sa Svevišnjim i neretko puneći novinske naslove senzacionalnim pričama o komunikaciji sa drugim planetama. Pošto su njegova dostignuća brojna, suštinska i dokumentovana, uklanjanje Teslinog imena iz mnogih istorijskih knjiga ne može se tolerisati. Samo ako shvatimo zbog čega se to desilo možemo se nadati, kao savremeni ljudi, da ćemo ispraviti istorijska dokumenta za buduće naraštaje.

Neobično je to što je, kako se udaljavamo od Tesline smrti, količina objavljene građe o njegovom životu sve veća. Za to posebno moramo zahvaliti Džonu O'Nilu, Teslinom memorijalnom društvu, Teslinom muzeju u Beogradu, Međunarodnom udruženju Nikole Tesle i mnogim istraživačima koji su u novije vreme napisali toliko toga o njemu i učestvovali na raznim konferencijama Udruženja, koje se od 1984. održavaju svake druge godine, na mestu nekih njegovih najpektakularnijih eksperimenata u Kolorado Springsu.

Pošto je Teslin pogled stalno bio okrenut ka budućnosti, čini nam se da će biti prikladno da ovaj uvod zaključimo prvim redovima njegove autobiografije. Oni su toliko stvarni danas, kada ulazimo u dvadeset prvi vek, baš kao što su bili i pre tri pokolenja, kada su napisani:

Napredak čovečanstva suštinski zavisi od izuma. To je najvažniji proizvod čovekovog stvaralačkog uma. Njegov krajnji cilj jeste potpuno ovladavanje materijalnim svetom, kroćenje sila prirode za potrebe čoveka. To je težak zadatak pronalazača, koji je često neshvaćen i neadekvatno nagrađen. Ipak, njemu to bogato nadoknađuje užitek prikazivanja sopstvenih moći i saznanje da je on u među posebno povlašćenima, bez kojih bi ljudski rod odavno nestao u teškoj borbi sa nemilosrdnim elementima. Što se mene tiče, ja sam se već više nego nauživao tog izuzetnog zadovoljstva, toliko da mi već godinama u životu ne nedostaje neprekidnog ushićenja.²

1

Nasleđe

Gotovo da nema naroda koji se suočio sa tužnijom sudbinom od Srba. Sa vrhunca njihovog sjaja, kada im se carstvo protezalo takoreći čitavim severnim delom Balkanskog poluostrva i velikim delom onoga što je danas Austrija, srpski narod bačen je u bedno ropstvo, posle sudbonosne bitke 1389. na Kosovu polju, protiv moćnijih hordi iz Azije. Evropa nikada neće moći da plati ogromni dug Srbima što su zaustavili, po cenu sopstvene slobode, najezdu varvara.

NIKOLA TESLA³

U vreme jedne žestoke letnje oluje u Smiljanu, seocetu na rubu visoravni u planinama, rođen je Nikola Tesla. Ta srpska porodica živela je u oblasti Lici, ravnici i blagoj rečnoj dolini u Hrvatskoj, gde i dan-danas žive divlje svinje i jeleni, a seljaci putuju volovskom zapregom. Udaljenosti samo kratku vožnju automobilom od Jadranskog mora, tu zemlju od osvajača štite more i planinski venac Velebit na zapadu, koji se proteže čitavom dužinom oblasti i natkriljuje obalu strmim stenama, a Dinarski Alpi na istoku, planinski lanac koji počinje u Austriji, proteže se Balkanskim poluostrvom, i prerasta na jugu u Kritsko ostrvo.

Premda skriven, Smiljan se nalazi u središtu: dvadesetak kilometara od malene morske luke Karlobaga, deset kilometara zapadno od živahnog gradića Gospića i sedamdesetak kilometara od čudesnih slapova na Plitvičkim jezerima, ukrštenih pećinskih ponora i potoka i veličanstvenih vodopada u podnožju Dinarskih planina.⁴

Početakom prve decenije devetnaestog veka, pošto je kratko vreme bila deo Napoleonovih Ilirskih provincija, Hrvatska je bila pod vlašću Austrougarske. U susedstvu slovenskih zemalja, Bosne, Hercegovine, Crne Gore, Srbije i Slovenije, Hrvatska je bila stešnjena između vladajuće Habzburške dinastije na severu i Osmanskog carstva na jugu.

U drevna vremena, vekovima je veliki deo jadranske obale bio pod vlašću Ilira, piratskog plemena za koje se veruje da potiče iz oblasti oko Austrije. Pošto su uspešno odbranili svoje granice od vladara poput Aleksandra Velikog, mnogi Iliri stekli su istaknuto mesto u društvu, a neki su, u vreme Hrista, postali carevi.

Sloveni, koji su putovali u čvrsto povezanim klanovima koje su se nazivale *zadruga*, najpre se pominju među Vizantincima u drugom veku nove ere u regijama oko današnjeg Beograda. Teslin lik podseća na karakteristična obeležja Gega, plemena čiji se pripadnici opisuju kao visoki, sa ispupčenim nosom i ravnom lobanjom. Kao i drugi Sloveni, i taj narod najpre je bio paganski i klanjao se duhovima prirode i božanstvu groma i munje. Teslini davni preci verovatno su rođeni u Ukrajini. Po svemu sudeći došli su preko Rumunije u Srbiju i živeli blizu Beograda, kraj Dunava. Posle Kosovske bitke krajem četrnaestog veka, prešli su preko kosovske ravnice i stigli u Crnu Goru, odakle su nastavili migraciju na sever u Hrvatsku u drugoj polovini osamnaestog veka.⁵

Svi Južni Sloveni govore sličnim jezicima. Osnovne razlike između Hrvata i Srba proizilaze iz različite istorije njihovih zemalja. Hrvati su prihvatili papu kao duhovnog vođu i sledili rimski oblik hrišćanstva, dok su Srbi prihvatili vizantijskog patrijarha i pravoslavnu veru. Dok rimokatolički sveštenici žive u celibatu, pravoslavni mogu da se žene.

U istočnim i centralnim oblastima Sloveni su s većim uspehom održavali vlast nad zemljom koja će se nazvati kraljevina Srbija, a na zapadu, u Hrvatskoj, vladali su spoljni osvajači poput Karla Velikog 800. godine naše ere. Dok je Hrvatska održavala hrišćanske običaje Franaka, Srbi i Bugari odbacili su papstvo i ponovo oživeli svoju pagansku veru, koja je uključivala i žrtvovanje životinja i panteizam. Mnogi drevni paganski bogovi postali su sveci i poštovani su više od Hrista. Teslin svetac zaštitnik, Nikola, bio je bog iz četvrtog veka koji je štitio mornare.⁶

Do daljeg razdvajanja tih dveju grupa došlo je tako što su, premda su govorili istim jezikom, Hrvati prihvatili latinično pismo, dok su Srbi i Bugari prihvatili ćirilicu, koju je koristila pravoslavna crkva.⁷

Pre turske vladavine, od devetog veka do četrnaestog veka, Srbija je imala autonomiju. Za nju je to bilo zlatno doba, pošto je Vizantija prihvatila njen autonomni status. Zahvaljujući filantropskoj prirodi srpskih kraljeva, cvetala je srednjovekovna umetnost, a podignuti su i veličanstveni manastiri.⁸

Hrvatska je, s druge strane, bila u daleko većem previranju. Pod uticajem Zapadne Evrope, vladajuća klasa bezuspešno je pokušavala da ustanovi feudalni sistem gospodara i vazala. Takve težnje direktno su se suprotstavljale uvreženoj strukturi demokratskih *zadruga*, tako da Hrvati nikada nisu uspeli da stvore jedinstven identitet. Ipak, jedan nezavisni izdanak Hrvatske, Raguza (Dubrovnik), koji je ojačao kao trgovačka luka i suparnik Mletačke republike, najveće pomorske

sile, postao je središte ujedinjene slovenske kulture i simbol ilirskog ideala ujedinjene Jugoslavije.

Identitet Srba kao nacije zauvek se izmenio 28. juna 1389. godine, kada je 30.000 Turaka satrlo srpski narod u Kosovskoj bici. Zavojevači bez milosti, Turci su uništili srpske crkve ili ih pretvorili u džamije. Mobilisali su najzdraviju mušku decu u svoju vojsku, nabijali muškarce na kolac i mučili ih, terajući žene da promene veru i udaju se za Turke. Mnogi Srbi su pobjegli, naseljavajući se u nepriступačnim crnogorskim planinama ili skrivenim dolinama u Hrvatskoj. Neki od onih koji su ostali postali su bogati turski vazali; drugi, uglavnom mešane krvi, ostali su prezreni.

Kosovska bitka za Srbe je značajna kao egzodus za Jevreje ili Hristovo raspeće za hrišćane. Ona se slavi svake godine na godišnjicu tragedije, na Vidovdan, dan "kada ćemo videti."⁹ Kako je jedan Srbin rekao autoru, "to nas vazda prati."¹⁰ Pokolj i kasnije razaranje kraljevine postaće osnovni motiv velikih epskih pesama, čiji je cilj bio da očvrsnu identitet srpskog naroda kroz vekove tegobnog života.

Za razliku od Hrvata, koji nisu doživeli tako sudbonosan poraz, Srbi su imali Kosovo. Dvostruko vezani za pravoslavnu veru, Srbi su se, ma gde živeli, osećali ujedinjeni.

Vek u kom je rođen Tesla obeležen je Napoleonovim usponom. Godine 1809. Napoleon je preoteo Hrvatsku od austrougarske vlasti i doveo je pod francusku okupaciju. Proširivši svoju vladavinu duž jadranske obale, ponovo je ujedinio ilirske oblasti i doneo francuske liberalne ideale. Ta filozofija doprinela je oslobađanju od nazadnog feudalnog sistema i ponovnom buđenju ideje o ujedinjenoj balkanskoj naciji. U isto vreme, okupacija je dovela do prihvatanja francuske kulture. Teslin deda sa očeve strane i pradeda sa majčine, služili su pod francuskim carem.¹¹

Uz podršku Rusije, Srbi su se ujedinili 1804. godine pod vođstvom izuzetnog seljaka, Đorđa Petrovića, poznatog po imenu Karađorđe (na turskom, Crni Đorđe), čoveka crnogorskog porekla koji se obučavao u austrijskoj vojsci. Napoleon je, međutim, osvojio Rusiju 1811, te je pomoć Srbiji prestala da pristiže.

Četrdeset hiljada Turaka krenulo je na Srbe, savnjujući gradove sa zemljom i masakrirajući stanovništvo. Srbe su često ubijali nabijanjem na kolac, a njihova tela grčila bi se duž gradskih puteva. Pogubljeni su svi muškarci stariji od petnaest godina, a žene i deca prodati su u roblje. Karađorđe je napustio zemlju.

Miloš, novi srpski vođa, po prirodi je bio lukav i podmukao, sposoban da balansira između Srba i sultana. Kada se Karađorđe vratio 1817. godine, Miloš ga je pogubio i njegovu glavu poslao u Istanbul. Tiranin, opak poput turskog paše, postao je zvanični vladar Srbije 1830. godine.

Jedna od najmundrijih ličnosti toga vremena bio je srpski učenjak Vuk Karadžić (1787-1864). Školovan u Beču i Sankt Peterburgu, Vuk je verovao da su "svi Jugosloveni jedan narod."¹²

Zalažući se kod Miloša za otvaranje škola i donošenje ustava, Vuk je, sa jednim učenikom, sačinio rečnik srpskohrvatskog jezika, koji je objedinio ta dva pisana jezika. Objavljivao je epske narodne balade, koje je zapazio Gete, te su se tako proćule srpske nedaće, a zapadni svet se upoznao s jedinstvenom srpskom književnosti.¹³

U Hrvatskoj, zemlji Teslinog rođenja, austrijski car Ferdinand izdao je 1843. proglaš kojim je zabranjen svaki razgovor o ilirizmu, doprinoseći tome da Srbi i Hrvati ostanu odvojeni narodi. Godine 1867. stvorena je dvojna Austrougarska monarhija, a Hrvatska je postala poluautonomna pokrajina novog carstva. U isto vreme u Srbiji, Mihailo Obrenović konačno je uspeo da "omogući odlazak... turskih garnizona iz Beograda" i uspostavi ustavnu monarhiju.

Teslino poreklo stoga je bilo mešavina raznovrsnih uticaja: crkvenog okruženja, vizantijskog nasleđa nekada veličanstvene kulture i neprekidnih bitaka protiv varvarskih zavojevača. Kao Srbin koji je odrastao u Hrvatskoj, Tesla je nasledio bogatu mešavinu plemenskih obreda, egalitarističku vladavinu, izmenjenu verziju grčke pravoslavne vere, panteističkih verovanja i obilja sujeverja. Žene su se umotavale u crne marame, a muškarci stavljali krst u jedan džep, a oružje u drugi. Živeći na rubu civilizacije, Srbi su sebe videli kao zaštitnike Evrope od azijskih hordi. Oni su vekovima u krvi nosili tu odgovornost.